

Araştırma Makalesi

Mahalle Bağlamında Genel Toplulukçu Yeterlilik Ölçeğinin Geliştirilmesi, Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması

Fatma YILDIRIM*, İnci ÖZGÜR İLHAN** ve Duru KUZUGÜDENLİOĞLU***

ORCID ID: 0000-0001-6989-4194 ORCID ID: 0000-0002-6031-5739 ORCID ID: 0000-0003-0902-8299

Öz

Bu yazıda özgün olarak Türkçede geliştirilen Mahalle bağlamında Genel Toplulukçu Yeterlilik Ölçeğinin (TY-m Ölçeği) psikometrik özelliklerini içeren geçerlilik ve güvenilirlik analizlerinin sonuçları sunulmuştur. Toplulukçu yeterlilik (Bandura, 1997), “belirlenen bir hedefi gerçekleştirmek için gereken eylemliliği örgütleyip yürütmede bir grubun kendi kaynaklarına olan ortaklaşmış inancı” olarak tanımlanmıştır. Toplumsal hareketlerde bir topluluğun yeterlilik inancı ne kadar yüksekse hedefe ulaşma olasılığı o kadar yüksektir. Yirmi altı madde içeren ölçek iki ayrı örnekleme uygulanmıştır: ilk uygulama uygun-kolayda yöntemiyle ulaşılabilen 405 kişiyle ve ikinci uygulama Ankara Çankaya Belediyesi sınırları içinde birbirine komşu dört mahalleden adresleri sistematik seçkisiz örnekleme yöntemi ile belirlenen 394 kişiyle yapılmıştır. TY-m Ölçeğinin iç tutarlılığı (iki uygulamadaki Cronbach alfa katsayıları 0,95 ve 0,97) ve test-tekrar-test uygulamasında güvenilirlik katsayısı ($r = 0,65$) olarak belirlenmiştir. Yapı geçerliliği çalışmasında Dayanışma ve Sürdürme-Yılmama olarak adlandırılan iki faktörlü yapının toplam varyansın yüzde 66,4’ünü açıkladığı görülmüştür. TY-m toplulukların davranışlarının motivasyonel boyutunun değerlendirilmesinde 18 yaş ve üstünde kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçektir. Geliştirilen toplulukçu yeterlilik ölçeği mahalle için olsa da, iş yerleri, sendikalar, meslek örgütleri ve sosyal ilişki ağlarını içeren başka kuruluşlara, köyler, aktivist gruplar ve internet üzerinden kurulan sosyal ağlar gibi tanımlı topluluklara uyarlanabileceği öngörülmüştür.

Anahtar Kelimeler: toplulukçu yeterlilik, ölçek geliştirme, geçerlik, güvenilirlik

---

Makale gönderim tarihi: 30.12.2019 Makale kabul tarihi: 09.06.2020

* Sorumlu yazar, Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, yildirimfatma@yahoo.com

** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, ilhan@medicine.ankara.edu.tr

*** Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı

Development, Validity and Reliability Study of the General Collective Efficacy Scale in the Neighbourhood Context

Abstract

In this paper, results of the validity and reliability analyses and psychometric properties of the originally developed General Collective Efficacy Scale in the Neighbourhood Context (CE-n) have been presented. Collective efficacy (Bandura, 1997) has been defined as “a group’s shared belief in its conjoint capabilities to organize and execute the courses of action required to produce given levels of attainments”. The higher efficacy belief of a community in social movements, the higher is the probability to reach the aim. The 26-item scale was applied in two separate samples: the first application was carried out in a convenience sampling of 405 individuals and the second application was performed in a sample of 394 individuals whose addresses were determined using systematic randomized sampling method. Internal consistency of the CE-n Scale (Cronbach alfa coefficients in the two applications) were found as 0.95 and 0.97, and test-retest reliability correlation coefficient was found as 0.65. The two-factor solution, namely Solidarity and Persistence-Perseverance, explained 66.4% of the total variance. The CE-n Scale is a valid and reliable scale which can be used in 18+ years old individuals for the evaluation of the motivational dimension of community behaviours. Although the collective efficacy scale we developed is for neighbourhood application, it can be adapted for use in definite social groups such as work place, trade unions, professional organizations and social networks of various institutions, villages, activist groups and social networks established on internet.

Keywords: collective efficacy, scale development, validity, reliability

Giriş

Toplumsal hareketlerin ve topluluklar içi ilişki dinamiklerinin araştırılmasında psikolojik boyut gözden uzak tutulmamalıdır. Güncel anlayışta psikoloji insanın duygu, düşünce ve davranışlarını bireysel düzeyde ele alıyor görünse de, insanın bir birey olarak toplum/topluluk içindeki davranışı, o toplulukla kurduğu ilişki ve toplulukların davranışları sosyal psikolojinin araştırma konusudur. Benzer şekilde bireyin ruhsal iyilik halinden söz edilebildiği gibi toplumun iyilik halinden de söz edilebilir; bu ikisi birbirinden ayrı ele alınmaz (Özgür İlhan, 2018: 11-18). Bu yazının konusunu oluşturan “toplulukçu yeterlilik” kavramı, toplumsal hareketlerin motivasyonel boyutunu açıklamakla birlikte sosyal iyilik halini de tanımlamaktadır (Bandura, 1998; Keyes, 1998).

Toplulukçu yeterlilik kavramı sosyal bilişsel kuram çerçevesinde geliştirilmiştir. Sosyal bilişsel kuramın temel kabulü insanın edimselliği/tasarıfudur (human agency). Edimsellik bireyin özerkliği anlamına gelmediği gibi, insan davra-

nışının doğrudan çevrenin etkileri sonucu oluştuğu anlamına da gelmez. İnsan topluluk içinde etkin bir öznedir, insanın bu hali topluluğun etkinliğini oluşturur. Bu etkinlik içinde insan çevresini, çevresi de insanı üretir. Bu yazının konusunu oluşturan “toplulukçu yeterlilik-collective efficacy” kavramı, toplumsal bağlamda bireylerin edimlerini ve eylemlilik motivasyonunu açıklamak için önerilmiştir. Toplulukçu yeterlilik (Bandura, 1997), belirlenen bir hedefi gerçekleştirmek için gereken eylemliliği örgütleyip yürütmede bir grubun kendi kaynaklarına olan ortaklaşmış inancı olarak tanımlanmıştır.

Öncelikle yine Bandura'nın geliştirmiş olduğu özyeterlilik (self-efficacy) tanımının üzerinde durmak toplulukçu yeterliliğin açıklanmasını kolaylaştıracaktır. Özyeterlilik, “kişinin çevresinde olup bitenler üzerinde etkili olabilecek biçimde bir edimi başlatıp sonuç alıncaya kadar sürdürebileceğine olan inancı” olarak tanımlanmıştır. Belirli bir sorunun çözümüne yönelik bir davranışla ilgili karar verme sürecinde çözüme ilişkin hedefin belirlenmesi, hedefe yönelik çözüm yollarının gözden geçirilmesi, örgütlenmesi, engellerin öngörülmesi, son olarak da ulaşılan çözüm yolunun denenmesi gerekir. Herhangi bir eylemde hedefe ulaşmayı, yani başarıyı, belirleyen en önemli psikolojik etmen, sosyal bilişsel kurama göre, özyeterlilik (Bandura, 1989; Bandura, 1994; Bandura, 1997; Bandura ve Adams, 1977). Önceki başarılı deneyimler, kişisel olarak benzer özellikleri taşıyan diğer insanların başarı örnekleri, çevreden gelen olumlu geribildirimler ve olumlu duygu durum özyeterlilik inancını besleyen kaynaklardır. Özyeterliliğin yüksek olması halinde başarısızlıklar, bireysel yeteneksizliklere ya da eksikliklere değil, kullanılan yöntemlerin yanlışlığına bağlanır. Özyeterliliğin alt boyutları “başlama”, “yılmama”, “sürdürme çabası/ısrar” olarak belirlenmiştir (Yıldırım ve Özgür İlhan, 2010: 304,307).

Bireysel özyeterlilikte olduğu gibi, topluluğun yeterlilik inancı ne kadar yükseğe hedefe ulaşma olasılığı da o kadar yüksektir. Topluluğun yeterlilik algısının temeli, o topluluğu oluşturan bireylerin, sorunları çözmeye ve değişimi sağlamada kendisini sorumlu ve etkili birer özne olarak görmesidir. Toplulukçu yeterlilik, bir grup ya da topluluğun ilişki dinamiklerinin belirlediği bir durumdur ve topluluk üyelerinin birbirleriyle olan etkileşimi ve eşgüdümü temelinde oluşur. Etkileşim, sosyal grup içindeki akrabalık, iş arkadaşlığı, vb. bağlardan farklı olarak iletişimi, bir topluluğun özgül amaçlarında ortaklaşmasını, topluluk içinde bireylerin birbirinden etkilenmelerini ve yeni öğrenmeleri ilgilendirir. Topluluğun yeterlilik inancı, tek tek bireylerin özyeterlilik düzeylerinin toplamından fazlası ya da eksikliği olabilir; bu, topluluk üyelerinin etkileşimi ve eşgüdüm düzeyine bağlıdır (Bandura, 1997). Eğer üyeler arasında etkileşim yeterli değilse ya da her bir üyenin topluluğa katkısı doğru biçimde örgütlenip yönlendirilemiyorsa, üyelerin bireysel özyeterliliklerinin yüksek olması toplulukçu yeterlilik inancını yükseltmez. Bireysel özyeterliliği yüksek olan topluluk üyesinin topluluğa ilişkin yeterli-

lik inancının yüksek olması, topluluğun karar alma ve eylemlilik süreçlerine daha fazla katılmasını ve katkısının önemsenmesine olan inancı pekiştirir. Bireylerin içinde bulunduğu topluluğun yeterliliğine olan inancı ve topluluğun geleceğine ilişkin düşünceleri, eldeki kaynakların nasıl kullanılacağını ve yakın vadede sonuç alınamayan eylemlerin sonrasında topluluğun ısrar ve kararlılığını belirler. Bandura (1997) toplulukçu yeterliliğin küçük gruplar düzeyinden başlayarak mahalleler, tüm kurum ve kuruluşlar, bunun daha da ötesinde tüm toplum düzeyinde ele alınabileceğini belirtmiştir ve bu kavramı sosyal değişimin psikolojik bağlamdaki temel koşulu olarak önermiştir. Bunun ötesinde politikacılar ve toplum ilişkisinde politik yeterlilik inancını da tanımlamıştır.

Toplulukçu yeterlilik kavramının geçerliliği üzerine yapılan alan çalışmalarında en sık rastlanılan değerlendirme aracı Sampson vd.'nin (1997) geliştirdiği "Neighborhood Collective Efficacy Scale (Mahalle Toplulukçu Yeterlilik Ölçeği)"dir. Sampson (2003), kentler içinde "mahallelerin (*neighborhood*)" artık kişiler arası yakın ve güçlü bağları içeren sosyal yapılar olmadığını, bununla birlikte mahallelerde hala güven ilişkisi ve informal sosyal kontrol işleyişinin geçerli olduğunu belirtmiştir (Sampson, 2003). Buna göre toplulukçu yeterlilik kavramını "sosyal bağlılık-*social cohesion*- ve güven" ve "informal sosyal kontrol" alt boyutları ile tanımlamıştır. Bu çerçevede özellikle mahalle temelinde suç davranışının ele alındığı, genç ve çocukların davranışlarının kontrolü üzerine oluşturulmuş bir toplulukçu yeterlilik ölçeği geliştirilmiştir (Sampson vd., 1997). Amerika Birleşik Devletlerinin Chicago eyaletinin metropol mahallelerinde yapılan ve bu ölçeğin kullanıldığı alan taramasında yoksulluk, etnisite, göç öyküsü, işsizlik, yaş, aile yapısı, ev sahipliği gibi değişkenlerin bireylerin davranışları üzerindeki etkisinde toplulukçu yeterliliğin bir aracı değişken olduğu gösterilmiştir. Ohmer (2006), Sampson'ın (1997) toplulukçu yeterlilik tanımını "mahallede toplulukçu yeterlilik" olarak adlandırdıktan sonra "örgütsel toplulukçu yeterlilik - *organizational collective efficacy*" tanımını önermiştir. Buna göre örgütsel toplulukçu yeterlilik, bir örgütün ya da grubun problem çözme becerileriyle ilgili algısı ve üyelerinin yaşamlarını iyileştirme yetisi olarak tanımlanmıştır. Carroll vd.'nin (2005) "toplulukçu eylemlilik inancı - *belief in collective action*", "kaynakların kullanımı - *use of resources*", "çaba - *effort*", ısrar - *persistence*" ve "tersliklerle yüzleşme ve vaz geçmeme olarak alınabilecek-*confronting opposition and discouragement*" olarak adlandırdığı beş boyut üzerinden geliştirdikleri "toplulukçu yeterlilik ölçeği" (*Community Collective Efficacy Scale*) kavramın özgün tanımına daha yakın görünmektedir. Bu çalışmada da daha çok Carroll vd.'nin (2005) geliştirdiği ölçekten yararlanılmıştır.

Toplulukçu yeterliliğin grup ve topluluk düzeyinde ve bireysel iyilik hali ile ilgili olumlu çıktıları gözlenmiştir (Vassilev vd., 2018). Görgül çalışmalarla toplulukçu yeterliliğin sağlık ve iyilik hali ile ilişkisi gösterilmiştir. Toplulukçu yeterlilik ve genel sağlık göstergeleri arasındaki ilişkileri irdeleyen alan çalışmalarında,

toplulukçu yeterliliğin ruh sağlığıyla ilgili koruyucu bir etmen olduğuna ilişkin bulgular vardır. Benight (2004) yüksek düzeyde toplulukçu yeterliliğin, sel ve yangın gibi felaketler yaşayan insanlarda ruh sağlığını koruyucu etkisi olduğunu bildirmiştir. Roos vd. (2013) Güney Afrika'da yaptıkları bir çalışmada toplulukçu yeterliliğin aidiyet duygusunu, aidiyet duygusunun da ruhsal iyilik halini belirlediğini göstermişlerdir. Bu araştırmalarda Sampson vd.'nin (1997) önerdiği toplulukçu yeterlilik ölçeğinin kullanıldığını da belirtmek gerekir.

Toplulukçu yeterliliğin tanımı üzerine yapılan nitel çalışmaların bir meta-sentezinde (Vassilev vd., 2018) bu kavramın daha çok mahalle düzeyinde ele alındığı ve topluluğun ortak iyiliği adına işlediği görülmüştür. Bu çalışmalara göre tanışıklık (*familiarity*), güven ilişkileri, aidiyet duygusu, ortak bir geçmişe sahip olmak, eşitsizlikler ve güç ilişkileri, fiziksel çevre içinde ortak kullanım alanlarının varlığı, grup kimliği, liderlik, sosyal normlar, kişisel yakın ilişkiler, sosyal destek gibi değişkenlerin toplulukçu yeterlilikle ilişkisi kurulmuştur. Buna göre Bandura'nın özgün tanımından sonra yapılmış olan görgül nitelikteki çalışmaların toplulukçu yeterlilik tanımını daralttığı eleştirisi yapılmıştır. Sonuç olarak, toplulukçu yeterliliğin iki temel koşulu olarak sürekli etkileşim ve ortak amaçların gerçekleştirilmesi süreci üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmada, konuyla ilgili yapılan pek çok çalışmada olduğu gibi, toplulukçu yeterlilik mahalle (*neighbourhood*) biriminde ele alınmıştır. Kentlerde mahalleler, paylaşılan fiziksel çevrenin yanı sıra ekonomik yapı, yoksulluk, göç öyküsü, etnisite, kültürel özellikler gibi sosyal değişkenler açısından homojen özellikler gösteren toplulukları barındırır. Mahalle düzeyinde yakın ya da uzak topluluk içi ilişkiler ve etkileşimin görece sürekliliği söz konusudur. Krieger (1997), insanların yaşadığı koşulların mahalle düzeyinde paylaşılması söz konusu olduğu için yaş, cinsiyet ve etnisitenin mahallelerdeki dağılımının da sosyoekonomik eşitsizliklerle ilişkili olduğu gerekçesi ile sosyal sınıfların mahalle temelli olarak tanımlanmasını önermiştir. Genel sağlık, ruhsal bozukluklar ve madde kullanım sorununun sosyal boyutunu konu alan epidemiyolojik çalışmalarda sosyal ilişkilerin mahalle temelinde ele alınması geçerli bir yöntem olarak görünmektedir (Friedman vd., 2007; Echeverría vd., 2008; Ivert ve Levander, 2014; Kearns vd., 2015). İyilik hali ve sağlıkta eşitsizlikler konulu çalışmalar için mahallenin bir kategori olarak ele alınabileceği savunulmuştur. Türkiye'de Antalya'da sağlıkta eşitsizlik üzerine yapılan bir alan çalışmasında (Belek,1999), Boratav'ın (1995) İstanbul ve Türkiye genelini temsil eden alan çalışması sonucu ortaya koyduğu sosyal sınıf tanımlarının mahalleye karşılık geldiği görülmektedir. Türkiye'de sosyal değişimi zorlayan ve hala ülke gündeminde bulunan kentsel dönüşüm projeleri mahalle temelinde işletilmektedir. Ayrıca alan araştırmalarının sınırları belirlenmiş olan mahalle birimlerinde yapılması uygulamada kolaylıklar içermektedir. Bu çalışmada da tüm bunlar göz önünde bulundurularak mahalleler sosyal birimler olarak alınmıştır.

Bu yazıda özgün olarak Türkçede geliştirilen Mahalle bağlamında Genel Toplulukçu Yeterlilik Ölçeğinin (TY-m Ölçeği) geçerlilik ve güvenilirlik analizlerinin sonuçları sunulmuştur. Geliştirilen toplulukçu yeterlilik ölçeği mahalle için olsa da, iş yerleri, sendikalar, meslek örgütleri ve sosyal ilişki ağlarını içeren başka kuruluşlara, köyler, aktivist gruplar ve internet üzerinden kurulan sosyal ağlar gibi tanımlı topluluklara uyarlanabileceği öngörülmüştür.

Yöntem

Örnekleme ve İşlem

Birinci çalışma örnekleme

Toplulukçu Yeterlilik Ölçeğinin 43 maddelik ilk hali çeşitli sosyoekonomik düzeyden kolayda örnekleme yöntemi ile ulaşılan gönüllü katılımcılarda (s=415) uygulanmıştır. Kayıp verilerin çok olduğu olgular çıkarıldıktan sonra analizler 405 katılımcıdan elde edilen veriler üzerinden yapılmıştır. Katılımcıların 246'sı (yüzde 60,7) kadın, 157'si (yüzde 38,8) erkektir; 2 kişi cinsiyetini belirtmemiştir. Katılımcıların yaş ortalaması ($\pm$ standard sapma) $38,6 \pm 13,2$ 'dir (yaş aralığı: 17-87). Öğrenim düzeyi lise ve altında olanların oranı yüzde 36,6 (148 kişi), yüksekokul ve üzerinde öğrenim düzeyi olanların oranı ise yüzde 63,4 (256 kişi) bulunmuştur; bir kişi öğrenim durumunu bildirmemiştir. Altmış iki kişi (yüzde 15,3) gelir getiren bir işte çalışmadığını belirtmiş, 343 kişi (yüzde 84,7) emekli ya da halen çalışmakta olduğunu bildirmiştir.

Birinci çalışma işlemi

Katılımcılara geliştirilen Mahalle bağlamında Genel Toplulukçu Yeterlilik Ölçeğinin (TY-m Ölçeği) 43 maddelik bir ölçek taslağı ve demografik bilgi formu UCLA Yalnızlık Ölçeği, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeği bir arada verilmiştir. Demografik bilgi formu daima ilk sırada olmak üzere diğer ölçek formları birinden diğerine sırası değiştirilerek (sıra etkisi ve yorgunluk etkisini bertaraf etmek üzere) katılımcılara zarflarla birlikte verilerek uygulama gerçekleştirilmiştir. Test-tekrar-test güvenilirlik çalışması için, birinci uygulamada katılımcılardan ilk ölçek uygulamasından 2-4 hafta sonra ölçekler tekrar ulaşılabilen 178 kişiye geliştirdiğimiz Mahalle bağlamında Genel Toplulukçu Yeterlilik Ölçeğinin (TY-m Ölçeği) verilerek uygulama yapılmıştır.

İkinci çalışma örnekleme

Ölçeğin ikinci uygulaması Ankara Çankaya Belediyesi sınırları içinde birbirine komşu dört mahallede (Aşıkpasha, Bademlidere, Bağcılar, Boztepe) yürütülen Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenen "Kentsel Çevre ve Ruh Sağlığı" (proje no. 12B3330018) adlı bir alan araştırması kapsamında yapılmıştır. Bu çalışmada TY-m Ölçeğinin 26 maddelik formu adı geçen dört mahalleden sistematik seçkisiz örnekleme yöntemiyle ad-

resleri belirlenen toplam 418 kişiye verilmiştir. Kayıp veriler çıkarıldıktan sonra analizler 394 kişiden elde edilen veriler üzerinde yapılmıştır. Katılımcıların 270'i (yüzde 68,5) kadın, 118'si (yüzde 29,9) erkektir; 6 kişi cinsiyetini belirtmemiştir. Katılımcıların yaş ortalaması ($\pm$ standard sapma) $41,5 \pm 12,9$ 'dur (yaş aralığı:17-75). Öğrenim düzeyi lise ve altında olanların oranı yüzde 75,2 (296 kişi), yüksekokul ve üzerinde öğrenim düzeyi olanların oranı ise yüzde 23,1 (91 kişi) bulunmuştur; yedi kişi öğrenim durumunu bildirmemiştir. İki yüz elli üç kişi (yüzde 64,2) gelir getiren bir işte çalışmadığını ya da emekli olduğunu belirtmiş, 114 kişi (yüzde 28,9) halen çalışmakta olduğunu bildirmiştir; 27 kişi (yüzde 6,9) bu soruya yanıt vermemiştir.

Sosyodemografik özelliklerin mahallelere göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir; karşılaştırmalar ki-kare testi ile yapılmıştır. Anlamlı çıkan farkların mahallelerin ikili karşılaştırmaları yapılarak hangi mahalleden kaynaklandığı da yine ki-kare testi ile araştırılmıştır. Buna göre, Boztepe örnekleminin öğrenim düzeyi diğer üç mahalle örnekleminde anlamlı derecede daha düşük bulunmuştur. Bademlidere örnekleminin öğrenim düzeyi Boztepe'den anlamlı olarak yüksek bulunsa da Aşıkpaşa ve Bağcılar'ın öğrenim düzeyinden anlamlı olarak düşük bulunmuştur. Boztepe örnekleminde oturlan konut diğer üç mahalleden anlamlı düzeyde farklı olarak gecekondü tipindedir. Aşıkpaşa örneklemini, diğer üç mahalleden anlamlı düzeyde daha yüksek oranda apartman dairesinde oturmaktadır.

Tablo 1. Sosyodemografik Değişkenlerin Mahallelere Göre Dağılımı

	Aşıkpaşa n (yüzde)	Bademlidere n (yüzde)	Bağcılar n (yüzde)	Boztepe n (yüzde)	χ^2	p
Cinsiyet						
Kadın	119 (64,3)	37 (72,5)	31(62,0)	83 (81,4)	10,687	0,014
Erkek	66 (35,7)	14 (27,5)	19 (38,0)	19 (18,6)		
Öğrenim durumu						
İlköğretim veya altı	32 (17,3)	17 (34,0)	7 (14,3)	64 (62,1)	85,473	0,001
Orta	92 (49,7)	27 (54,0)	22 (44,9)	35 (34,0)		
Üniversite	61 (33,0)	6 (12,0)	20 (40,8)	4 (3,9)		
Çalışma durumu						
Çalışmıyor	106 (57,9)	75 (36,0)	26 (60,5)	85 (91,4)	35,541	<0,001
Çalışıyor	77 (42,1)	25 (12,0)	17 (39,5)	8 (8,6)		
Evin tipi						
Apartment	168 (91,3)	34 (66,7)	37 (84,0)	37 (84,0)	224,7	<0,001
Gecekondü	16 (8,7)	17 (33,3)	3 (19,6)	3 (19,6)		

p<0.05

Yapılan ANOVA analizinde, mahalle örneklerinin yaş ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F=1,494$, $p=0,216$).

Ayrıca mahallelerin gelirleri asgari ücretin (net 773 TL) katları olarak alınan ANOVA analizi ile karşılaştırılmış anlamlı çıkan farklar için post-hoc analizi Tukey testi ile yapılmıştır. Aşıkpasha Mahallesi'nin gelir düzeyi (asgari ücretin 4,47 katı) diğer üç mahallenin gelir düzeyinden (Bademlidere: 3,46, Bağcılar: 2,80, Boztepe: 1,75) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($F=17,636$, $p<0,001$).

İkinci çalışma işlemi

Katılımcılara birinci çalışmanın sonuçlarına göre karar verilen 26 maddelik Mahalle bağlamında Genel Toplulukçu Yeterlilik Ölçeği (TY-m Ölçeği) ve demografik bilgi formu zarflarla birlikte verilmiştir.

Kapsam ve görünüş geçerliliği çalışması

Geliştirilen Mahalle bağlamında Genel Toplulukçu Yeterlilik Ölçeği (TY-m Ölçeği'nin kapsam ve görünüş geçerliliği değerlendirmeleri-analizleri birinci çalışmada yapılmıştır.

Bireysel özyeterlilik ölçeklerinin, genel özyeterlilik (Yıldırım ve Özgür İlhan, 2010) veya ihtiyaca göre göreve özgül özyeterlilik (Bandura, 2006: 307-338) olarak yapılandırılması önerilmiştir. Toplulukçu yeterlilik ölçekleri için de aynı öneri geçerlidir. Bu çalışmada geliştirilen ölçek özgül bir sorun alanını tanımlamamıştır; dolayısıyla "genel toplulukçu yeterlilik ölçeği" olarak sınıflandırılabilir. Bağlam olarak "mahalle" alınmıştır. Ölçeğin farklı bağlamlar ve sorun alanlarına uyarlanabileceği öngörülmüştür.

Başlangıç olarak toplulukçu yeterlilik (collective efficacy) ile ilgili yazın gözden geçirildikten sonra ölçek maddeleri oluşturulmuştur. Ölçek maddelerinin oluşturulmasında Bandura'nın (2006: 307-338) önerdiği, paylaşım, çatışma çözme, sorumluluk alma, güven, birlikte karar alma, zorluklarla baş etme gibi anlamlar içeren "Ailede Algılanan Toplulukçu Yeterlilik" olarak başlık attığı örnek ölçek maddelerinden, Carroll vd.'nin (2005) ve Pethe'nin (2002) geliştirdiği toplulukçu yeterlilik ölçeklerinden yararlanılmıştır. Carroll vd.'nin (2005) Amerikan toplumunda bir yerleşim yerinde (870 hane) yerel olarak internet üzerinden kurulan bir sosyal ağ üzerinde toplulukçu yeterlilik üzerine geliştirdikleri 17 maddelik ve dört faktörden oluşan (Çatışma Çözme, Gelişme, Birleşik Hareket ve Toplumsal Hizmetler) ölçeğin tümünün güvenilirliği (Cronbach alfa=0,90) yüksek bulunmuştur ve ölçeğin dört faktörlü yapısının varyansın yüzde 63'ünü açıkladığı bildirilmiştir. Pethe'nin (2002) Hindistan toplumu için geliştirdiği toplulukçu yeterlilik ölçeği, güvenilirliği yüksek (Cronbach alfa=0,92) bulunmuştur.

Tüm hazırlık işlemi üç aşamada gerçekleştirilmiş olup, birinci aşamada araştırmacılar birbirinden bağımsız olarak ölçek madde havuzu geliştirmiş, ikinci

aşamada üç araştırmacı bir araya gelerek ölçek maddelerini gözden geçirmiş ve son olarak da oluşturulan taslak, alanında uzman psikiyatrist, klinik psikolog, sosyal psikolog ve sosyologdan oluşan dokuz kişilik yargıcı grubuna sunulmuştur. Maddeler, amaca uygunluk, açıklık, anlaşılabilirlik ve hedef kitleye uygunluk açısından değerlendirilmiştir. Böylelikle 43 maddelik bir ölçek taslağı oluşturulmuştur. Yanıtlar, likert tipi “hiç katılmıyorum” ile “tümüyle katılıyorum” arasında değişen beşli derecelendirme ve kendini değerlendirme formunda yapılandırılmıştır.

Birinci çalışmadaki uygulamanın sonunda katılımcılardan açık uçlu bir soruyla görüş ve önerilerini içeren yazılı geribildirim alınmıştır. Katılımcılardan en sık gelen geri bildirim, birçok maddenin benzer içerikte olması ve ölçeğin fazla uzun olması üzerine olmuştur. Buna göre içerik olarak çok benzer bulunan maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Ayrıca madde-toplam korelasyonu 0,4'ün altında olan maddeler de ölçekten çıkarılmıştır. Böylece ölçekte kalan 26 madde üzerinden analizler gerçekleştirilmiştir. İkinci çalışmada da bu 26 madde esas alınarak uygulama ve analizler yapılmıştır.

Ölçüt geçerliliği çalışması

Ölçeğin ölçüt geçerliliğini belirlemek amacıyla, birinci çalışmada UCLA Yalnızlık Ölçeği, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeği kullanılmıştır ve Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Türkçede toplulukçu yeterlilik yapısına yakın içerikte bir ölçek bulunmadığından, bu yapıya en yakın olduğu düşünülen adı geçen ölçekler kullanılmıştır.

UCLA (*The University of California, Los Angeles, Loneliness*) *Yalnızlık Ölçeği* (3. Versiyon) (Russell,1996) bireyin algıladığı yalnızlık derecesini belirleyen 20 maddelik bir likert tipi kendini değerlendirme ölçeğidir. Türkçede yapı ve ölçüt geçerliliği gösterilmiş, iç tutarlılığı yüksek (Cronbach alfa=0,90) bir ölçektir (Durak ve Şenol Durak, 2010). Ölçekten alınan puan 20-80 arasında değişebilir, puanın yükselmesi yalnızlık düzeyinin yüksek olduğunu ifade etmektedir.

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği özgün olarak Zimet vd., (1988) tarafından geliştirilmiş, aile, arkadaş ve özel bir insandan alınan desteği öznel olarak değerlendiren, toplam 12 maddelik, yedili likert tipi bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Türkçe formunun geçerliliği ve güvenilirliği (Cronbach alfa: 0,80-0,95) Eker vd., (2001) tarafından gösterilmiştir. Toplam puan 12-84 arasında olabilir. Puanların yüksek olması algılanan sosyal desteğin yüksek olduğunu gösterir.

Yaşam Doyumu Ölçeği (Diener vd., 1985) yaşam doyumunu ölçmek amaçlı 5 maddeden oluşan, yedili derecelendirmeli likert tipinde bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Durak vd. (2010) Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik (Cronbach alfa: 0,81-0,89) çalışmasını yapmışlardır. Toplam puan 1-35 arasında değişebilmektedir; ölçekten alınan puanın yükselmesi yaşam doyumunun yükseldiğine işaret eder.

Yapı geçerliliği çalışması

Her iki uygulamadan elde edilen verilerle ölçeğin yapı geçerliliği önce açım-
layıcı faktör analizi temel bileşenler yöntemi ile ayrı ayrı sınanmış, açım-
layıcı ve doğrulayıcı faktör analizlerinde oblimin rotasyon yöntemi kullanılmıştır. İlk
uygulamadan elde edilen veriler üzerinde açım-
layıcı faktör analizi yapıldıktan
sonra, ikinci uygulamada yapılan açım-
layıcı faktör analizi sonrasında ilk uygula-
ma verileri tekrardan doğrulayıcı faktör analizine alınmıştır.

Güvenilirlik çalışması

Ölçeğin iç tutarlılığını belirlemek amacıyla iki çalışma için ayrı ayrı Cronbach
alfa katsayısı hesaplanmıştır. Test-tekrar-test güvenilirlik çalışmasında birinci
uygulamada ilk ölçek uygulamasından 2-4 hafta sonra ölçekler tekrar ulaşılabilen
178 kişi ölçeği doldurmuş ve test-tekrar-test güvenilirlik analizleri (Pearson
Korelasyon Analizi) bu sayı üzerinden yapılmıştır.

TY-m puanlarının mahalle ve sosyodemografik değişkenlerle ilişkileri

Her iki uygulamadan elde edilen veriler üzerinden sosyodemografik deęiş-
kenlerle TY-m ölçek puanlarının karşılaştırması yapılmıştır. Cinsiyetler arası ve
çalışma durumuna göre ortalama puan farkları t testi ile değerlendirilmiştir. Yaş,
gelir ve ölçek puanlarının ilişkisi Pearson Korelasyon Analizi ile test edilmiştir.
Öğrenim kategorilerinin (ilköğretim ya da altı, ortaöğretim ve yükseköğretim ve
üstü), mahallelerin ölçek puanlarının ve mahallelerin gelir düzeyine göre kar-
şılaştırılması tek yönlü ANOVA ile yapılmıştır, post-hoc analizlerde Tukey testi
kullanılmıştır. Ayrıca mahallelerin apartman-gecekondu oranlarının karşılaştı-
rılması için ki-kare testi kullanılmıştır.

Bulgular

Ölçüt geçerliliği analizi

Birinci uygulamada ölçek formunun ölçüt geçerliliği çalışmasında, Ölçeğin
UCLA Yalnızlık Ölçeği ile ($r=0,210$, $p<0,001$), Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek
Ölçeği ile ($r=0,136$, $p=0,006$) ve Yaşam Doyumu Ölçeği ile korelasyonu ($r=0,123$,
 $p=0,013$) düşük düzeyde, pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı değerlere
ulaşmıştır.

Yapı geçerliliği çalışması

Yapı geçerliliğini incelemek amacıyla temel bileşenler analizi yapılmıştır. Kai-
ser-Meyer-Olkin değeri (ilk ve ikinci uygulamalar için sırasıyla 0,953 ve 0,968) ve
Bartlett küresellik testine (ilk uygulama için $X^2=6642,898$, $p<0,001$, ikinci uygula-
lama için $X^2=9694,211$, $p<0,001$) göre, örneklemelerin ve verilerin analize uygun-

luğunun yüksek olduğu saptanmıştır. İlk çalışmada, açımlayıcı faktör analizinde özdeğeri 1'in üzerinde olan dört faktör belirlenmiştir. İkinci çalışmada elde edilen ölçek verileri üzerinde yapılan açımlayıcı faktör analizinde toplam varyansın yüzde 66,4'ünü açıklayan iki faktörlü yapının geçerli olduğu görülmüştür. İlk uygulama verileri üzerinde yapılan doğrulayıcı faktör analizinde ise iki faktörlü yapının toplam varyansın yüzde 53,9'unu açıkladığı görülmüştür (Tablo 2).

Birinci faktör "Dayanışma" olarak, ikinci faktör ise "Sürdürme ve Yılmama" olarak adlandırılmıştır. İlk uygulamada doğrulayıcı faktör analizinde ikinci faktöre düşen 6.,9., 10., 11. ve 12. Maddelerin ikinci uygulamada birinci faktöre yüklendiği görülmüştür. Bunlardan 9. Maddenin anlam olarak ikinci boyuta (Sürdürme ve Yılmama) daha yakın olduğu, 6.,10., 11. ve 12. Maddelerin ise Dayanışma boyutuna daha yakın olduğu düşünülmüştür.

Tablo 2. Toplulukçu Yeterlilik Ölçeği Temel Bileşenler Analizi

Maddeler	Birinci Uygulama		İkinci Uygulama	
	1.faktör yükü (Dayanışma)	2. faktör yükü (Sürdürme- Yılmama)	1.faktör yükü (Dayanışma)	2. faktör yükü (Sürdürme- Yılmama)
1. Mahallemizle ilgili konularda birlikte hedef belirleyebiliriz.	,638		,839	
2. İnsanlar güçlerine inanır.	,734	-,174	,726	
3. Mahallemizin geleceğini hep birlikte belirleyebiliriz.	,859		,793	
4. Sorunlarımızı kendi aramızda çözebiliriz.	,822		,645	,157
5. Birlikte hareket edince umudumuz artar.	,727		,448	,377
6. Topluluk olarak karar alırız.	,323	,363	,696	,197
7. Sorunlarımızı çözmek için birlik olabiliriz.	,530	,235	,619	,295
8. Haklarımızı mahallece ararız.	,391	,255	,734	,134
9. Ortak amaçlar için çalışırsak dayanma gücümüz artar.	,641	,129	,172	,621
10. İnsan içinde bulunduğu topluluk üzerinde etkili olabilir.	,533	,187	,233	,511
11. Birbirimizden kuvvet alırız.	,544	,274	,292	,621
12. Mahallemizin çıkarları için hep birlikte sesimizi duyurabiliriz.	,563	,309	,363	,533

13. Hep birlikte başaramayacağımız şey yoktur.	,396	,406		,779
14. Ortak karar alırken herkesin fikrini alırsınız.	,154	,615	,354	,484
15. Gerektiğinde birbirimize akıl danışabiliriz.	,164	,609	,216	,620
16. Sonuç alınca kadar azimle çalışabiliriz.	,210	,627	,221	,686
17. Çok çaba gerektirse de amacımıza ulaşmaya kadar uğraşabiliriz.	,176	,642		,857
18. Ne olursa olsun aldığımız kararları hayata geçirebiliriz.		,759	,118	,738
19. Tek bir kişinin fikri bile çok şeyi değiştirebilir.		,630		,599
20. Zorluklarla karşılaştığımızda sonuna kadar mücadele edebiliriz.		,885		,802
21. Planlar yaptığımızda bunları uygulayabileceğimize inanırız.		,772		,832
22. Hedeflerimize önünde sonunda ulaşabileceğimize inanırız.	-,111	,799		,857
23. Elbirliğiyle engelleri aşabiliriz.		,752		,902
24. Yoksunluklarımıza rağmen yaşamımızı güzelleştirebiliriz.		,750	-,174	,937
25. Farklılıklarımıza rağmen ortak bir amaç için çalışabiliriz.		,798	-,197	1,008
26. Sıkıntılarımızı birlikte aşmak bize güç verir.		,631		,904
Faktör özdeğeri	1,744	12,260	1,419	15,848
Açıklanan varyans	6,710	47,155	5,457	60,953
Açıklanan toplam varyans	53,865		66,410	
Cronbach alfa (ölçek toplam)	0,95		0,97	
Cronbach alfa (faktörler)	0,90	0,94	0,94	0,97

Tüm ölçek “Mahalle bağlamında Genel Toplulukçu Yeterlilik Ölçeği (TY-m Ölçeği)” olarak adlandırılmıştır.

Güvenilirlik analizi

Birinci çalışmada TY-m Ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı (n=405, Cronbach alfa=0,95) ve ikinci kez ulaşılabilen toplam 178 kişiden elde edilen geçerli veriler üzerinden elde edilen test tekrar test güvenilirlik katsayısı $r=0,65$ ($p<0,0001$) olarak bulunmuştur. İkinci çalışmada ise TY-m Ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı (n=394), Cronbach alfa=0,97 bulunmuştur. İlk çalışmada birinci faktörün (Dayanışma) Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0,90, ikinci faktörün (Sürdürme ve Yılmama) Cronbach alfa katsayısı 0,94 bulunmuştur. İkinci çalışmada birinci ve ikinci faktörlerin güvenilirlik katsayıları sırasıyla 0,94 ve 0,97'dir.

TY-m puanlarının mahalle ve sosyodemografik değişkenlerle ilişkileri

Yapılan t testi analizlerine göre; ikinci uygulamada erkeklerin toplam TY-m puan ortalaması (85,4±23,6) kadınların toplam puanından (79,5±24,5) ($t=2,227$, $p=0,027$) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Bu fark erkeklerin Sürdürme-Yılmama puan ortalamasının (25,3±7,6) kadınlarınkinden (22,8±7,7) anlamlı olarak daha yüksek olmasına bağlıdır ($t=2,938$, $p=0,004$). Kadınların ve erkeklerin Dayanışma alt boyutundan aldıkları puanlar (sırasıyla 56,7±17,8 ve 60,2±17,0) arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t=1,796$, $p=0,073$).

İlk uygulamada çalışma durumuna göre TY-m puanlarının istatistiksel anlamlilikte bir fark göstermediği görülmüştür (çalışmayanların TY-m puanı: 87,1±20,4, çalışanların TY-m puanı: 88,2±19,1) ($t=0,469$, $p=0,639$). İkinci uygulamada da halen bir işte çalışıyor olanlarla (TY-m toplam puan: 78,8±24,5) çalışmayanların (TY-m toplam puan: 82,0±23,8) ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t=1,199$, $p=0,231$).

Pearson Korelasyon Analizine göre; ilk uygulamada yaşla TY-m puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon bulunmazken ($r=0,103$, $p=0,091$), ikinci uygulamada yaşla TY-m puanı arasında düşük ama anlamlı bir pozitif korelasyon bulunmuştur ($r=0,142$, $p=0,005$).

İkinci uygulamada Pearson Korelasyon analizinde toplam aylık gelir ile TY-m toplam puan ($r=-0,69$, $p=0,173$) ve Dayanışma ($r=-0,69$, $p=0,173$) ve Sürdürme-Yılmama ($r=-0,61$, $p=0,224$) puanları arasındaki korelasyon anlamlı değildir.

ANOVA analizi sonuçlarına göre anlamlı çıkan farklar için post-hoc analizler Tukey testi ile yapılmıştır. İkinci uygulamada Bademlidere Mahallesi örnekleminin TY-m toplam (89,4±23,4) ve Sürdürme-Yılmama puanı (26,5±7,4) ve Aşıkpaşa Mahallesi örnekleminin toplam TY-m (78,1±24,1) ve Sürdürme-Yılmama puanından (22,3±7,7) anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur (sırasıyla $F=3,282$, $p=0,021$ ve $F=4,778$, $p=0,003$). TY-m Dayanışma puanı en yüksek görünen mahalle yine Bademlidere olsa da diğer mahallelerle puan farkı istatistiksel anlamlı değildir ($F=2,406$, $p=0,067$). Aşıkpaşa, Bağcılar ve Boztepe Mahallelerinin ölçek-alt ölçek puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo 3).

Birinci uygulamada öğrenim düzeyi kategorilerinin TY-m toplam puanları arasında anlamlı bir fark görülmemiştir (TY-m toplam puanlar ilköğretim ya da altı için: $89,1 \pm 20,0$, orta öğrenim için $87,8 \pm 20,8$, yükseköğrenim için: $87,7 \pm 18,8$) ($F=0,100$, $p=0,905$). İkinci uygulamada ilköğretim ya da altı (TY-m toplam puan: $83,9 \pm 25,3$), ortaöğretim (TY-m toplam puan: $82,3 \pm 23,6$) ve yükseköğretim (TY-m toplam puan: $76,7 \pm 24,8$) gruplarının TY-m toplam (F=2,467, $p=0,086$) ve alt puanları (Dayanışma için $F=2,420$, $p=0,090$ ve Sürdürme-Yılmama için $F=2,022$, $p=0,134$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

ANOVA ile yapılan mahallelerin anlamlı çıkan puan karşılaştırmaları post-hoc Tukey testi ile yapılmıştır. Buna göre Bademlidere örnekleminin toplam TY-m ve Sürdürme-Yılmama puanları diğer üç mahalleden anlamlı düzeyde daha yüksek, Aşıkpaşa örnekleminin toplam m-TY ve Sürdürme-Yılmama alt ölçek puanları diğer üç mahalleden anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur (Tablo 3)

Tablo 3. Mahallelerin TY-M Toplam Ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması

	Aşıkpaşa (n=190)	Bademlidere (n=51)	Bağcılar (n=50)	Boztepe (n=103)
TY-m toplam (ortalama $\pm$ ss)	78,1 $\pm$ 14,1*	89,4 $\pm$ 23,4*	81,6 $\pm$ 19,5	83,4 $\pm$ 26,6
TY-m Dayanışma (ortalama $\pm$ ss)	55,8 $\pm$ 17,5	62,9 $\pm$ 16,7	57,8 $\pm$ 13,9	58,9 $\pm$ 19,2
TY-m Sürdürme-Yılmama (ortalama $\pm$ ss)	22,3 $\pm$ 7,7**	26,5 $\pm$ 7,4**	23,7 $\pm$ 6,4	24,5 $\pm$ 8,3

* $F=3,282$, $p=0,021$, ** $F=4,778$, $p=0,003$

$p<0,05$

Tartışma

Bu çalışma ile Bandura'nın (1997) sosyal psikolojiye kazandırmış olduğu toplulukçu yeterlilik kavramı üzerine iki ayrı örnekleme geçerliliği ve güvenilirliği yüksek özgün bir ölçek geliştirilmiştir. Yirmi altı maddelik Mahalle bağlamında Genel Toplulukçu Yeterlilik Ölçeği (TY-m) olarak adlandırılan bu ölçeğin her iki uygulamada güvenilirlik (Cronbach alfa) katsayıları oldukça yüksek (0,97 ve 0,95) ve diğer psikometrik özellikleri doyurucu bulunmuştur.

İlgili yazında bulunan, toplulukçu yeterlilik üzerine geliştirilen farklı ölçeklerin birbirinden çok farklı boyutlardan oluştuğu görülmektedir (Vassilev vd. 2018). Bu çalışmada Bandura'nın (1997) özgün toplulukçu yeterlilik tanımı benimsenerek ölçek maddeleri buna göre oluşturulmuştur. TY-m Ölçeği için "Dayanışma" ve "Sürdürme-Yılmama" adı verilen iki boyutlu yapı önerilmiştir. *Dayanışma alt boyutunu* oluşturan maddeler toplulukçu yeterlilik içinde tanımlanan etkileşim,

eşgüdüm ve inancı yansıtmaktadır. İkinci boyut olarak belirlenen *Sürdürme-Yılmama alt boyutu ise*, topluluğun eylemliliği sürecinde karşısına çıkabilecek zorluk ve engellerle baş etmeyi ifade etmektedir. Geliştirilen TY-m Ölçeğinin genel olarak iki uygulamada tutarlı sonuçlar verdiği söylenebilir. İlk uygulamada birinci faktöre (Dayanışma) yüklenen 6. madde ve 9 ila 12. maddeler ikinci uygulamada ikinci faktöre (Sürdürme-Yılmama) düşmüştür. Bunlardan 9. maddenin (“Ortak amaçlar için çalışırsak dayanma gücümüz artar.”) anlam olarak Sürdürme-Yılmama alt boyutuna daha yakın olduğu, 6.,10., 11. ve 12. maddelerinse (sırasıyla “Topluluk olarak karar alırız”, “İnsan içinde bulunduğu topluluk üzerinde etkili olabilir.”, “Birbirimizden kuvvet alırız.” ve “Mahallemizin çıkarları için hep birlikte sesimizi duyurabiliriz.”) Dayanışma başlığında geçmesi uygun görülmüştür. Ölçek hazırlıkları ve madde havuzu oluşturma aşamasında özellikle birlikte karar verme ve dayanışma ile engelleri aşma ya da yılmama boyutları üzerinde durulmuştur. İkinci uygulamada elde edilen faktör yapısı bu yaklaşımı desteklemiştir. İki faktörlü yapının açıkladığı varyans oldukça yüksek bulunmuştur (yüzde 66,4). Bu oran, madde havuzu hazırlarken örnek ölçekler olarak başvuru Carroll vd.’nin (2005) geliştirmiş oldukları ölçeğin açıkladığı varyans oranından (yüzde 63,1) daha yüksektir.

Ölçüt geçerliliği çalışmasında TY-m Ölçeğinin benzer ve/veya ilişkili olabilecek ölçeklerle (Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeği) istatistiksel olarak anlamlı, ancak düşük korelasyonlar gösterdiği görülmüştür. TY-m Ölçeğinin UCLA Yalnızlık Ölçeği ($r=0,21$), Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ($r=0,14$) ve Yaşam Doyumu Ölçeği ($r=0,12$) ile korelasyonları, istatistiksel olarak anlamlı olsa da düşük bulunmuştur. Bu çalışmayla benzer olarak Blanco ve Díaz (2005) İspanyolcaya çevirdikleri bir toplulukçu yeterlilik ölçeği ile Yaşam Doyumu Ölçeği korelasyonunu istatistiksel olarak anlamlı bulmuş olsalar da bildirdikleri korelasyon katsayısı ($r=0,12$) bu çalışma ile çok benzerdir. Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin maddeleri ağırlıklı olarak aile, akrabalar ve diğer yakın duygusal ilişkiler üzerinedir. Böylesi ilişkilerin iyilik halinden başka çatışma ve stres içerebileceği de göz önünde bulundurulmalıdır (Brissette vd., 2000: 53-85). Toplulukçu yeterlilik yalnızlık duygusundan, sosyal destekten ve yaşam doyumundan ayrı bir yapı olarak ele alınmalıdır.

Cinsiyet gruplarının TY-m puanları arasında birinci uygulamada fark bulunmazken ikinci uygulamada erkeklerin Sürdürme ve Yılmama puanları kadınlardan yüksek bulunmuştur. Eğitim, çalışma durumu ve gelir kategorilerinin TY-m puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. İspanya’da yapılan bir çalışmada (Fernández-Ballesteros vd. 2002) erkeklerin kadınlara, yüksek sosyoekonomik düzeyde düşük sosyoekonomik düzeye göre ve gençlerin daha yaşlılara göre daha yüksek düzeyde toplulukçu yeterlilik gösterdiği bulunmuştur. Toplulukçu yeterliliği belirleyen etmenlerin sadece sosyodemografik değişkenlerle sınırlı olması beklenemez; sosyodemografik değişkenlerle birlikte toplulukları

tanımlayan başka özelliklerin bir arada değerlendirilmesi daha anlamlı olacaktır. Mahalle karşılaştırmalarında Bademlidere Mahallesi örnekleminin toplam ölçek puanı Aşıkpaşa Mahallesi örneklemininkinden istatistiksel olarak anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Dört mahallenin oluşturduğu bölge, 1950'lerdeki ve 1990'lardaki iki göç dalgasını da yaşamış olan bir bölgedir. Gözlemlerimize göre bu mahalleler sosyodemografik olarak birbirinden farklı ve her biri kendi içinde gelir ve köken açısından homojen toplulukları içermektedir. Boztepe Mahallesi neredeyse tümüyle 1990'lardan sonra göç edenleri barındıran gecekonduları içermektedir. Bağcılar ve Aşıkpaşa, lüks konutların yapılmasıyla birlikte eski sakinlerin bölgeden ayrılmasıyla gelir düzeyi yüksek yeni bir nüfusun yerleştiği mahalleler olmuştur. Bunlar arasında Bademlidere örneklemini görece uzun bir süredir aynı mahallede ikamet etmektedir. Bademlidere'de eski gecekonduların yerini alan lüks sayılmayacak apartmanlar gecekondu sahiplerinin bölgede kalmasına olanak vermiş görünmektedir. Bu yönüyle yerleşik bir nüfus sayılabilecek Bademlidere örnekleminin TY-m puanlarının yüksekliği anlaşılır olmaktadır.

Dönemin Ankara Büyükşehir Belediyesinin inisiyatifinde Dikmen Vadisi Kent-sel Dönüşüm Projesinin dördüncü ve beşinci etaplarının kapsadığı alanda bölgenin sakinleri ile belediye arasında şiddete varan çatışmalar üzerine yapılan bir alan araştırmasında yaşananların psikolojik boyutu değerlendirilmiştir (Yıldırım ve Özgür İlhan, 2016: 105-122). Bu çalışmada depresyon ve kaygının yanı sıra evleri yıkım tehdidi altında olan Dikmen Vadisi sakinlerinin başka bir gecekondu bölgesiyle karşılaştırmalı olarak genel özyeterlilik düzeyleri ele alınmıştır. Depresyon ve kaygı ortalamaları kontrol edildiğinde, Dikmen Vadisi örnekleminin özyeterlilik düzeyi karşılaştırma örneklemininkinden daha yüksek bulunmuştur. Dikmen Vadisi halkının yıkıma karşı koyması etkili sonuçlar vermiştir. Sözü edilen çalışmada her ne kadar toplulukçu yeterlilik ölçülmemiş olsa da, bireysel özyeterlilik düzeyleri toplulukçu yeterlilik inancının da bir göstergesi olarak ele alınabilir (Fernández-Ballesteros vd., 2002). Dikmen Vadisi halkının eylemliliği ısrarlı ve sonuç verici olmuştur. TY-m Ölçeğinin bunun gibi toplumsal eylemliliklerin değerlendirmesinde kullanılabilir bir ölçek olarak sunulmuştur.

Sonuç

Bu çalışmayla geliştirilen toplulukçu yeterlilik ölçeği (TY-m), tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de sık tanık olduğumuz, konusu ve hedefi belli yerel toplumsal hareketlerin (doğanın tahribatına karşı yerel toplumsal hareketler, vb) ve çeşitli toplumsal kesimlerin, (öğrencilerin, çalışanların, emeklilerin gerçekleştirdiği eylemlilikler vb.) psikososyal boyutta değerlendirilmesinde ileri yaştaki bireyleri de kapsayacak şekilde 18 yaş ve üstünde kullanılabilir bir araç olarak önerilmiştir. Geliştirilen toplulukçu yeterlilik ölçeğinin kullanılabilirliği mahalle dışındaki alanlar mesleki örgütler, iş yerleri ve sendikalar gibi toplumsal hareketlerin gerçekleştirebileceği yapılardır. Ölçek bu yapılara ve durumlara uyarlan-

bilecek şekilde hazırlanmıştır. Aynı öneri internet üzerinden oluşturulan sosyal ağlar için de geçerlidir (Velasquez ve LaRose, 2015). Ayrıca toplumsal hareketlerin hedefine ulaşmasının belirlenmesinde ölçeğin yordama geçerliliği üzerine yapılacak daha ileri çalışmalar değerli olacaktır.

Bu araştırma Ankara Çankaya Belediyesi Sosyal Hizmetler Müdürlüğü ve Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenen Kentsel Çevre ve Ruh Sağlığı başlıklı (no. 12B3330018) proje kapsamında yürütülmüştür.

Teşekkür:

Makalenin yazarları olarak, araştırmanın planlanması ve bu yazıda sunulan ölçek maddelerinin gözden geçirilmesindeki katkılarından dolayı Prof. Dr. Yıldırım Beyatlı Doğan'a (Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı), araştırmanın planlanmasındaki katkılarından dolayı Prof. Dr. Mustafa Şen'e (ODTÜ, Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü), ölçek maddelerinin gözden geçirilmesindeki katkılarından dolayı Prof. Dr. Nilay Çabuk Kaya'ya (Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Sosyoloji Bölümü), araştırmanın planlanması ve ölçek maddelerinin gözden geçirilmesindeki katkılarından dolayı sosyal politika uzmanı Dr. Nail Dertli'ye ve Dr. Onur Can Taştan'a, ölçek maddelerinin gözden geçirilip uygulamasındaki katkılarından dolayı Dr. Mehmet Çolak'a (serbest ruh sağlığı ve hastalıkları uzmanı) ve Dr. Sıla Yüce'ye (ruh sağlığı ve hastalıkları uzmanı) ve ölçek maddelerinin gözden geçirilmesi ve alanda uygulanmasındaki katkılarından dolayı Dr. Aytuğ Balcıoğlu'ya (Ankara Çankaya Belediyesi eski Sosyal Yardım İşleri Müdürü) teşekkür ederiz.

Kaynaklar

- Bandura, A. (1989) "Human Agency in SocialCognitiveTheory", *AmericanPsychologist*, 44, 9, 1175-1184.
- Bandura, A. (1997) *Self-Efficacy: th eExercise of Control*, New York Freeman.
- Bandura, A. (1998) "Health promotion from the perspective of social cognitive theory". *Psychology and Health*, 13, 4, 623-649.
- Bandura, A. (2006) "Guide for constructing self-efficacy scales". *Self Efficacy Beliefs of Adolescents*.(edits: F Pajares, T Urdan). Greenwich: Information Age and Publishing.
- Bandura, A. ve Adams, N.E. (1977) "Analysis of Self-Efficacy Theory of Behavioral Change". *Cognitive Therapy and Research*, 1, 4, 287-310.
- Belek, İ. (1999) "Genel Sağlık Anketi ile Ölçülen Ruhsal Sorunlar ve Sosyodemografik Eşitsizlikler", *Türk Psikiyatri Dergisi*, 10, 3, 163-172.
- Benight, C.C. (2004) "Collective Efficacy Following a Series of Natural Disasters", *Anxiety, Stress and Coping*, 17, 4, 401-420.
- Blanco, A.,Díaz, D. (2005) "El Bienestarsocial: Su Concepto y Medición", *Psicothema*, 17, 4, 582-589.
- Boratav, K. (1995) *İstanbul ve Anadolu'dan Sınıf Profilleri. Türkiye Araştırmaları II*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Brisette, I., Cohen, S. ve Seeman, T.E. (2000) "Measuring social integration and social networks", **Social Support Measurement and Intervention**, (der. S Cohen, L G Underwood, B.H. Gottlieb), New York: Oxford University Press.
- Carroll, J.M., Rosson, M.B. ve Zhou, J. (2005) "Collective Efficacy as a Measure of Community". *Conference on Human Factors in Computing Systems*, 1-10.
- Diener, E.,Emmons, R.A., Larsen, R.J. ve Griffin, S. (1985) "The Satisfaction with Life Scale", *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.
- Durak, M. ve Şenol-Durak, E. (2010) "Psychometric qualities of the UCLA LonelinessScale-Version 3 as Applied in a TurkishCulture", *Educational Gerontology*, 36, 988-1007..
- Durak, M., Şenol-Durak, E., Gençöz, T. (2010) "Psychometric Properties of the Satisfaction with Life Scale among Turkish University Students, Correctional Officers, and Elderly Adults". *Social Indices Research*, 99, 413-429.
- Echeverría, S.,Diez-Roux, A.V., Shea, S., Borrell, L.N. ve Jackson, S. (2008)"Associations of Neighborhood Problems and Neighborhood Social Cohesion with Mental Health and Health Behaviors: The Multi-Ethnic Study of Atherosclerosis". *Health and Place*, 14, 853-865.
- Eker, D., Arkar, H. ve Yaldız, H. (2001)"Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin Gözden Geçirilmiş Formunun Faktör Yapısı, Geçerlik ve Güvenirliği", *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12, 1, 17-25.
- Fernández-Ballesteros, R.,Díez-Nicolás, J., Vittorio, G. ve Bandura A. "Determinants and Structural Relation of Personal Efficacy to Collective Efficacy", *Applied Psychology: An International Review*, 51, 1, 107-125.
- Friedman, S.R.,Mateu-Gelabert, P., Curtis, R., Maslow, C., Bolyard, M., Sandoval, M. veFlom, P.L. (2007) "Social Capitalor Networks, Negotiations, and Norms? A Neighborhood Case Study". *American Journal of Preventive Medicine*, 32, 6S, S160 -S170.
- Ivert, A.K. ve Levander, T. (2014) "Adolescents' Perceptions of Neighbourhood Social Characteristics – Is There a Correlation with Mental Health?" *Child Indicators Research*, 7, 177-192.
- Kearns, A., Whitley, E., Tannahill, C. ve Ellaway, A. (2015) "Loneliness, Social Relations A and Health and Well-Being İn Deprived Communities", *Psychology, Health and Medicine*, 20, 3, 332-344.
- Keyes, C.L.M. (1998) "Social Well-Being", *Social Psychology Quarterly*, 61, 2, 121-140.
- Krieger, N., Williams, D.R. ve Moss, N.E. (1997) "Measuring Social Class in US Public Health Research: Concepts,

- Methodologies, and Guidelines", *Annual Review of Public Health*, 18, 341-378.
- Ohmer, M., Beck, E. (2006) "Citizen Participation in Neighborhood Organizations in Poor Communities and its Relationship to Neighborhood and Organizational Collective Efficacy". *Journal of Sociology and Social Welfare*, 33, 1, 179-202.
- Özgür İlhan, İ. (2018) "Sosyal İyilik Hali". *Ruh Sağlığının Sosyal Boyutu*. (der. D Kuzu Güdenlioğlu Ulusoy), Ankara: Türkiye Klinikleri.
- Pethe, S. (2002) "Collective Efficacy: Development of a Measure", *Decision*, 29, 1, 25-38
- Roos, S.M., Potgieter, J.C. ve Temane, M.Q. (2013) "Self-Efficacy, Collective Efficacy and the Psychological Well-Being of Groups in Transition", *Journal of Psychology in Africa*, 23, 4, 561-568.
- Russell, D.W. (1996) "UCLA Loneliness Scale (version 3): Reliability, Validity, and Factor Structure", *Journal of Personality Assessment*, 66, 1, 20-40.
- Sampson, R.J. (2003) "The Neighborhood Context of Well-Being", *Perspectives in Biology and Medicine*, 46, 3suppl, 53-564.
- Sampson, R.J., Raudenbush, S.W. ve Earls, F. (1997) "Neighborhoods and Violent Crime: A Multi Level Study of Collective Efficacy", *Science*, 277, 918-924.
- Vassilev, I., Band, R., Kennedy, A., James, E. ve Rogers, A. (2019) "The Role of Collective Efficacy in Long Term Condition Management: a Metasynthesis", *Health Social Care in the Community*, 27, e588-e603.
- Velasquez, A. Ve LaRose, R. (2015) "Youth Collective Activism Through Social Media: the Role of Collective Efficacy", *New Media and Society*, 17, 6, 899-918.
- Zimet, G.D., Dahlem, N.W., Zimet SG ve Farley, G.K. (1988) "The Multidimensional Scale of Perceived Social Support", *Journal of Personality Assessment*, 52, 30-41.
- Yıldırım, F. ve Özgür İlhan, İ. (2010) "Genel Özyeterlilik Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması", *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21, 4, 301-308.
- Yıldırım, F. ve Özgür İlhan, İ. (2016) "The Struggle of the Urban Poor: Urban Regeneration, the Right to Housing, and Fraternity", *The Road to Gezi: Resistance and Counter-Publics in 21st Century Turkey*. (der. G. Yücesan-Özdemir

